

JOSEP M. PUIG SALELLAS,
EN LA CRUÏLLA DEL PAÍS

SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS
BARCELONA, 2020

**Josep M. Puig Salellas,
en la cruïlla del país**

Semblança biogràfica

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, XC

**Josep M. Puig Salellas,
en la cruïlla del país**

Semblança biogràfica

LLUÍS JOU I MIRABENT

BARCELONA
2020

Jou i Mirabent, Lluís, 1955- autor

Josep M. Puig Salellas, en la cruïlla del país : semblança biogràfica. — Primera edició
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials. — Bibliografia
ISBN 9788499655673

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials II. Títol

III. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 90

1. Puig Salellas, Josep M. (Josep Maria), 1924-2007 2. Notaris — Catalunya — Biografia
929Puig Salellas, Josep M.

© Lluís Jou i Mirabent

© 2020, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre de 2020

Elaboració: Gabinet de la Presidència de l'IEC

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per la Unitat de Producció del Servei Editorial de l'IEC

Imprès a Open Print, SA

ISBN: 978-84-9965-567-3

Dipòsit Legal: B 21035-2020

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Josep M. Puig Salellas era un home complet, per al qual res que fos humà, especialment si es referia a Catalunya, li era aliè. I molt especialment pel que fa al dret i a la llengua, que sempre va dir que eren els dos pilars fonamentals del catalanisme.

Robert FOLLIA

«Jo sempre m'he considerat un més dels Salellas.» Aquesta afirmació la fa Josep M. Puig Salellas en el llibre *Història difícil de quatre dones*, publicat pòstumament el 2008.¹ És un llibre que, tot i ser un relat biogràfic de quatre de les seves ancestres de Mas Salellas, resulta de lectura recomanable per als estudiants novells de dret civil, perquè, com deia Josep Cruanyes, els ajudarà a comprendre, en llur aplicació pràctica ancestral, les institucions antigues del país: els capítols, els heretaments, el dot i l'escreix, l'opció i la hipoteca dotal, la parceria i la masoveria, l'emfiteusi... *Història difícil de quatre dones* reprèn l'estudi familiar publicat el 1996 *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*,² un relat de l'evolució social de la nissaga dels Salellas, empordanesa des del segle XIV. No ha d'estranyar que Puig Salellas se submergís en la història del mas i de la família: el sentiment de ser d'un país que ve de lluny i al qual es troba profundament arrelat és connatural en ell i és determinant en la seva activitat professional i pública i en un ideari més travat del que pot semblar a primera vista que té per únic nord: la institucionalització de Catalunya per a conservar-ne la identitat i garantir-li el progrés.

1. Josep M. PUIG SALELLAS, *Història difícil de quatre dones*, Barcelona, Edicions 62, 2008, 276 p.

2. Josep M. PUIG SALELLAS, *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*, Barcelona, Fundació Noguera, 1996, coll. «Estudis», 9, 558 p.

Intentaré sistematitzar l'obra de Puig Salellas en cinc apartats: el Notariat, única institució que mai no ha mancat a Catalunya; el dret civil, arrelat i viscut per la gent ininterrompudament; la llengua, element fonamental de la personalitat col·lectiva transmesa de generació en generació; les acadèmies, corporacions públiques que aixopluguen talent i experiència, i les institucions pròpies, cabdals per al funcionament d'un país. També faré una referència a la Fundació Noguera, homenatge fidel de Puig Salellas a Raimon Noguera. I aviso: en redactar la semblança procuraré no ser panegíric, però no puc amagar que hi vaig compartir interessos i inquietuds i en vaig rebre un suport i un mestratge decisius que me'l fan tenir present amb un sentiment gairebé filial.

LA FORMACIÓ I EL NOTARIAT

Josep M. Puig Salellas va néixer a Girona el 12 de febrer de 1924, fill d'Ignasi Puig Bayer (Lleida, 1895 - Girona, 1968) i de Concepció Salellas i de Llobet (Girona, 1900-1996), casats el 1923. El pare, catedràtic d'història d'institut, procedia de família carlista i fou regidor de Girona per la Confederació Espanyola de Dretes Autònomes (CEDA). La mare era la pubilla de Can Salellas, de Cruilles, a tocar de la Bisbal.

Inicià els estudis a la Salle de Girona i, a causa de la Guerra, que forçà la família a l'exili, els va continuar a Sant Sebastià i els va reprendre als escolapis de Girona l'any 1939. Quan va acabar el batxillerat, la família sencera es traslladà a Barcelona. El pare va obtenir càtedra a l'Institut Verdaguer, del qual va arribar a ser director, i ell es va matricular a la Facultat de Filosofia i Lletres el 1942 i va seguir com a lliure els estudis de dret, als quals es consagrà, i va deixar els d'història, quan va iniciar el quart curs.

Un cop acabada la carrera i fetes les milícies universitàries al Montseny, va començar a preparar oposicions amb el notari Frederic Trias de Bes i després amb el registrador de la propietat Jerónimo del Prado Marazuela, preparador de molts notaris catalans. El 1953 va aprovar les oposicions celebrades al Col·legi de Barcelona amb un tribunal presidit per Ramon Faus, i li va correspondre la notaria de Ponts, de la qual va prendre possessió el 15 de setembre.

Cito ara Robert Follia, company i amic de Puig Salellas, que ens diu:

A Ponts hi feu plenament la vida de notari rural i s'integrà del tot [...] hi va tenir un gran arrelament [...] que completà quan es va casar, el 1957, amb una noia del poble, de família benestant, la Mari Luz [Aleu], filla del farmacèutic. [...] En aquest temps també va preparar les oposicions entre notaris [...]. Les aprovà el 1958 i li correspongué la notaria de Tarragona [...]. A [...] Ponts va

aprendre a fer de notari i a ser conseller de tothom, com a professor de jurisprudència de les classes humils [que abans deia sovint dels notaris el Tribunal Suprem] [...]. A Tarragona es consagrà com a notari, sense adjectius [...] i va fer els primers passos cap a la integració en la corporació notarial, al mateix temps que va començar a publicar els seus estudis [...]. El 9 d'octubre de 1970 [...] va arribar a Barcelona.³

El desembre de 1974 era elegit censor primer de la Junta del Col·legi de Notaris en el darrer deganat de Ramon Faus, un deganat gairebé honorífic proveït amb la intenció que fos ell qui presidís el XIII Congrés Internacional del Notariat Llatí, que va tenir lloc a Barcelona del 26 de setembre al 4 d'octubre d'aquell any. Com apunta Laureà Pagarolas: «l'elecció de Ramon Faus enmig de dues figures igualment rellevants com Lluís Figa i Josep M. Puig obeïa en certa manera a un pacte per preparar canvis i consolidar el relleu generacional». Efectivament, al cap d'un any, el 14 de desembre de 1975, Puig Salellas n'era elegit degà.⁴

Ho va ser cinc anys, fins al gener de 1981, uns anys transcendents pel canvi polític que es produí llavors. Que el Col·legi de Notaris comptés amb un degà obertament decantat cap a la ruptura democràtica en clau catalana fou positiu per al país i per al Col·legi, atès que l'inserí plenament en l'entramat institucional del moment. N'hi ha prou amb recordar alguns gestos: l'adhesió del Col·legi a la convocatòria del Congrés de Cultura Catalana; la invitació al ministre de Justícia, Landelino Lavilla, a presidir l'homenatge a Ramon M. Roca Sastre el novembre de 1976; la convocatòria d'una junta general per a rebutjar els atemptats d'Atocha el gener de 1977; la visita institucional de la Junta Directiva al president Tarradellas just després del restabliment de la Generalitat de Catalunya (desembre de 1977); la convocatòria i l'organització, amb el Col·legi d'Advocats i la Universitat de Barcelona, de les Jornades sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1980), o la invitació al president Pujol perquè presidís la inauguració de les noves sales de la biblioteca del Col·legi en el marc de l'homenatge del Col·legi a Raimon Noguera (desembre de 1980).⁵

La Junta assumí la redacció dels informes corresponents a la demarcació notarial de 1978, amb la creació de quaranta-set notaries noves a Catalunya (un increment del 21 % respecte de la precedent), la compra d'un local per a serveis ad-

3. Robert FOLLIA CAMPS, «Josep M. Puig Salellas. Vida i obra», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Jurídics, 2011, coll. «Miscel·lània», 1, p. 11-30.

4. Laureà PAGAROLAS i SABATÉ i Lluïsa CASES LOSCOS, *Els degans del Col·legi de Notaris de Catalunya (1862-2012) cent cinquanta anys d'història de la corporació notarial catalana*, Barcelona, Fundació Noguera i Col·legi de Notaris, 2012, p. 276-291.

5. Caldria sumar-hi l'homenatge a Ramon Faus i la implicació del Col·legi en l'organització de les Jornades de Dret Català a Tossa de Mar.

ministratius del Col·legi que permeté ampliar la biblioteca i la represa de la revista *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, amb el títol en català.

Dit això, quina és la visió que té Puig Salellas de què és un notari? Per descomptat, no és una visió romàntica. Se sent continuador d'un ofici antic i digne, però va dir en força ocasions que una institució només es justifica quan és útil a la societat i, a més, més econòmica que les alternatives. D'altra banda, és molt conscient que el Notariat és la institució que mai no ha mancat a Catalunya i que només té sentit si està arrelat al país. Per a ell, que va servir només notaries catalanes (Ponts, Tarragona i Barcelona), el Notariat és útil perquè, amb els controls objectius imprescindibles i el coneixement del dret vigent i de la situació concreta de cada cas, permet que sigui la mateixa ciutadania la que autoreguli tot allò que li convé dins del marc d'una llei que permet fer tot allò que no prohibeix explícitament.

Per això, tant en el seu quefer professional i corporatiu com en els seus escrits sempre hi ha la preocupació per adaptar la llei a les necessitats del moment. De jove seguí els congressos internacionals del Notariat llatí i va participar en el de Mèxic (1965) amb una ponència sobre conflictes de lleis en matèria de societats; en el d'Atenes (1971), amb una sobre publicitat immobiliària, i en el de Barcelona (1975), en l'organització del qual treballà intensament com a membre de la Junta Directiva. De més gran fou un detractor aferrissat del nominalisme que impera al Registre Mercantil i de la pèrdua de contingut de l'escriptura en favor dels certificats mercantils. Com deia López Burniol a l'acte d'homenatge que li va retre el Col·legi de Notaris el 7 de novembre de 2007, les escriptures de Puig Salellas en reflectien la personalitat: completes i sistemàtiques, separaven els antecedents dels pactes, cada apartat tenia una entradeta o un títol, no queien en el ridícul de citacions legals innecessàries ni en advertiments retòrics de pura fórmula. Quan feia menys d'un mes que jo era notari de Calafell, el 1985, em va fer passar pel seu despatx, al qual vaig entrar amb reverència. Sense gaire més preàmbul que el d'animar-me a treballar en català, em va preguntar pels companys del Penedès i em va donar una pila de models que ell emprava per a les escriptures més corrents: cancel·lacions d'hipoteca, compravendes amb condicions resolutòries, estatuts de societats, testaments... No cal dir que els documents han evolucionat, però encara ara, trenta-cinc anys després, les meves escriptures tenen per fonament aquells esquemes, que no són de fórmula, sinó de concepte.

Perquè creia en el Notariat com a institució pròpia, va ser un defensor de les competències de la Generalitat en la matèria i procurà que l'Estatut de 1979 permetés traspassar-ne la gestió a la Generalitat. Sé que es va enrabiar amb els senadors catalans quan van transigir sense demanar consell en la redacció de l'article 149.8 de la Constitució, que incloïa els instruments públics entre les competèn-

cies exclusives de l'Estat, proposta d'un senador madrileny que era notari, i va desconfiar sempre més de Miquel Roca, quan, en discutir l'Estatut de 1979, va admetre la «simplificació» de l'article 24 de l'Estatut de 1979 en la redacció del qual Puig Salellas havia intervingut.⁶ Quan el Govern de Felipe González va canviar el sistema de les oposicions a notaries per unes oposicions a cos de l'Estat, va instar la Generalitat a promoure el recurs d'inconstitucionalitat corresponent, igual que va instar-la a promoure sengles conflictes de competències en les resolucions ministerials que nomenaven notaris i registradors en contra de l'esperit de l'article 24 esmentat. Per a ell era incomprendible pretendre que tot un article d'una llei orgànica que no en tenia ni seixanta només servís perquè el conseller de Justícia signés un nomenament en el qual no havia intervingut, i no va estalviar mai crítiques a la Sentència del Tribunal Constitucional, favorable a l'Estat, que no s'estava de titllar de cínica.

LA FUNDACIÓ NOGUERA

Cal relacionar l'actuació de Puig Salellas en el Notariat amb el seu paper a la Fundació Noguera. Sempre he intuït que Puig Salellas va trobar en Raimon Noguera de Guzman (1897-1990) un suport incondicional per a obrir-se pas en el món barceloní i en el Col·legi de Notaris. I sempre he constatat que Puig Salellas va correspondre a Noguera amb autèntica estima i devoció i, com a antic estudiant d'història, hi va compartir l'interès pels arxius de protocols. El 1976 Raimon Noguera va decidir constituir una fundació privada, la Fundació Noguera, que tenia per finalitat contribuir a la conservació dels arxius notarials i promoure'n el contingut com a font d'investigació històrica. Crec que va ser Josep M. Puig Salellas, precisament, qui el va animar a fer-ho i intueixo que Noguera s'hi va decidir confiant en la capacitat de treball de Puig Salellas, que fou el secretari de la Fundació fins a l'any 1996, quan, en morir Lluís Figa, va passar a presidir-la ell.⁷ Josep M. Puig Salellas va ser sempre l'autèntica ànima de la Fundació i va dur el gruix de la tasca d'administració tant quan feia de secretari com quan feia de president, mentre animava Josep M. Sans Travé, director de publicacions, a tirar endavant les més de dues-centes obres que es van editar entre 1981 i 2006 i a organitzar els congressos d'història del Notariat o les beques Raimon Noguera per a la recerca, amb la col·laboració d'alguns dels seus amics de l'Institut d'Estudis

6. En el doble paper de degà del Col·legi i de membre de la Comissió Jurídica Assessora. M'ho havia explicat oralment amb més detalls que els que ell mateix dona a Josep M. PUIG SALELLAS, *Catalunya, la penúltima cruïlla*, Barcelona, Edicions 62, coll. «Llibres a l'Abast», 382, 2003, p. 154-156.

7. La Fundació fou presidida per Raimon Noguera fins que va morir el 19 de maig de 1990 i per Lluís Figa entre el juny de 1990 i el 1996, any en què va morir.

Catalans (IEC), com Josep M. Font Rius, Emili Giralt Raventós o Teresa Ferrer Mallol, entre d'altres. M'interessa destacar que Puig Salellas va ser un administrador eficaç ben dotat per a fer créixer materialment el patrimoni de la Fundació i, al mateix temps, aplicar-ne prudentment els rendiments a promoure la recerca històrica, tan abandonada pels poders públics, sense haver de recórrer a demanar ajuts a les administracions. Un fet gens corrent en el món de les petites fundacions catalanes. També va demostrar que sabia imprimir caràcter a tot el que feia. Les reunions del patronat van ser sempre brevíssimes pel que fa a la feina, que duia preparada, i riquíssimes pel que fa a la conversa i l'intercanvi d'opinions. Participar-hi va ser, de fet ho és encara, tot un luxe intel·lectual.

EL DRET CIVIL

Els programes de la Facultat de Dret han tingut com a referent fins fa poc el Codi civil espanyol i n'han exclòs el dret català, cosa que genera un desconeixement generalitzat del nostre dret entre els operadors jurídics. El programa de les oposicions a notaries només conté uns pocs temes dedicats a les institucions dels drets territorials, en essència el català. Poc dret català devia haver estudiat Puig Salellas en aprovar les oposicions i potser per això, tal com ressenya Francesc Torrent a la miscel·lània sobre Puig Salellas, en prendre possessió de Ponts, el notari Roca Sastre el va anar a trobar i li va dir: «és terra de capítols: heu de llegir lo treball de Josep Faus sobre els capítols matrimonials a la comarca de Guissona. És lo mateix país. I, sobretot, estudieu lo dret romà».⁸

Els primers treballs de Puig Salellas ja versaren sobre temes de dret civil català. Essent encara notari de Tarragona, el 1962 va publicar «Proyección de la Compilación catalana en la escritura de compraventa», al llibre promogut per la Junta de Degans dels Col·legis de Notaris d'Espanya amb motiu del centenari de la Llei del Notariat; el 1967, «Notas sobre la capacidad patrimonial de la mujer casada catalana: sobre si es necesaria la licencia marital en el ámbito mercantil», i el 1969, «Autonomía patrimonial de la mujer casada en derecho español». Cal subratllar-ho des del primer moment: els seus treballs mai no són una simple exposició del dret vigent o un estudi professoral de conceptes i d'antecedents històrics i doctrinals, no. Els seus treballs són exposicions pràctiques del dret viscut, sempre amb impugnacions d'allò que li sembla que no funciona i amb propostes de canvi, sigui interpretatiu o legislatiu. La seva actitud davant el dret sempre va ser dinàmica, mai purament estàtica.

8. Francesc TORRENT CUFÍ, «A Josep M. Puig Salellas», a *Jospe M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 45-52.

Un cop a Barcelona, s'integrà com a professor associat de dret civil en la càtedra del professor López Jacoiste i també en la càtedra Duran i Bas, dirigida successivament per Josep M. Font Rius i Francisco Fernández de Villavicencio. Com escriu Josep Guàrdia:⁹

Aquest tenia cura d'un seminari en el qual estudiàvem fonamentalment el dret civil català en la jurisprudència, matèria que serví de títol a un seguit de publicacions [...] que ha retut grans serveis a la cultura jurídica del país. [...] Si algú va deixar una empremta entre els més joves fou Josep M. Puig Salellas. Ell, com pocs, ajuntava el rigor jurídic i la sòlida formació dogmàtica amb una visió pràctica i professional sempre enriquidora. I, a més, hi posava tota l'ànima.

En tot cas, he de remarcar que la càtedra Duran i Bas fou la base de la recuperació del dret civil de Catalunya com a matèria d'estudi a la universitat i que els grans professors que hem tingut més tard, Lluís Puig Ferriol, Encarna Roca, Ferran Badosa i els deixebles respectius, són els que han normalitzat de manera efectiva l'ensenyament i la recerca en aquest camp de la cultura. Puig Salellas hi devia tenir alguna influència.

També de seguida que arribà a Barcelona va participar en les ponències del Segon Congrés Jurídic Català i fou, amb Figa, Faus, Casals i Para Martín, un dels ponents de la secció de «L'estatut personal i patrimonial dels cònjuges». Recordem que el Segon Congrés Jurídic Català havia estat convocat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya i el Col·legi d'Advocats de Barcelona l'any 1971 amb la finalitat de proposar una reforma en profunditat de la Compilació de 1960 en matèria, precisament, de l'estatut personal dels cònjuges, la situació de la dona, la filiació i l'empresa agrària catalana. Acabà incorporant a les conclusions la petició de l'oficialitat de la llengua catalana, l'establiment d'un òrgan legislatiu propi i la recuperació del Tribunal de Cassació. Veiem, doncs, que es va tractar d'un congrés jurídic d'especialitat amb una claríssima vocació política.¹⁰

Les relacions econòmiques entre els cònjuges van ser tota la vida un dels temes d'interès de Josep M. Puig Salellas. L'any 1981, quan va ingressar a l'Acadè-

9. Josep D. GUÀRDIA CANELA, «Josep M. Puig Salellas, acadèmic», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 61-66.

10. Se celebrà del 19 d'octubre al 18 de novembre de 1971 i el presidiren Francesc Condomines i Ignasi de Gispert, i hi va actuar com a secretari Lluís Puig i Ferriol. Hi assistiren uns cinc-cents congressistes i les sessions de treball tingueren lloc a Barcelona, Girona, Lleida, Cervera, Tarragona, Tortosa, Manresa, Vic i Andorra la Vella. Les conclusions i propostes foren publicades el 1972 a la *Revista Jurídica de Catalunya*. És un precedent claríssim del Congrés de Cultura Catalana convocat quatre anys més tard i que tanta influència va exercir en la mobilització democràtica en favor de la recuperació de les institucions nacionals.

mia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, el seu discurs versà sobre «Les relacions econòmiques entre esposos a la societat catalana d'avui». I el mateix any va comentar els articles 7 a 19 de la Compilació de Catalunya en la magna obra *Comentarios al Código Civil y compilaciones forales*, setanta-sis volums, dirigida per Manuel Albaladejo.¹¹ Són els que tractaven del règim econòmic conjugal i les donacions entre cònjuges. Encara a la sessió del 6 de juliol de 1990 de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC hi presentava la comunicació «La societat urbana i el règim de béns del matrimoni», amb una defensa aferrissada del règim de separació de béns, qüestió que als anys noranta era discutida per una part de la doctrina i del món professional, que proposava substituir-lo per un de participació en els guanys semblant al vigent a Alemanya. Era una manera de posicionar l'IEC a favor de la seva tesi.

L'altre gran tema d'interès de Puig Salellas en matèria de dret civil va ser el de les lligítimes, de les quals esdevingué un detractor aferrissat en benefici, sobretot, de la possibilitat que el cònjuge del causant esdevingués hereu sense veure's obligat a pagar-les als fills i menys als pares. En aquest sentit publicà, el 1980, l'article «Una delimitació de la figura de l'hereu»¹² i, el 1984, presentà a les III Jornades de Dret Català de Tossa de Mar la ponència «Notes sobre l'eventual reforma de la lligítima».¹³ A partir de llavors, va maldar per la supressió, o si més no per l'afebliment, de la lligítima tant pel que fa als supòsits de preterició, com pel que fa a la naturalesa jurídica del dret. Ho va fer per tots els mitjans a l'abast: articles, conferències i, sobretot, els dictàmens relatius al que va esdevenir la Llei 8/1990, de 9 d'abril, de modificació de la regulació de la lligítima, que redactà novament els articles 122 a 146 de la Compilació. La Llei finalment va convertir la lligítima en un dret personal sense cap garantia real, va suprimir la dels avis, va reduir de trenta a quinze anys el termini de prescripció de l'acció per a reclamar-la, va permetre la prohibició de meritació d'interessos i va introduir canvis en els efectes de la preterició i de la renúncia.

Una tercera matèria li va interessar durant uns anys: la de l'atribució de la regionalitat o del veïnatge civil en els supòsits d'adquisició de la nacionalitat espanyola. Abans de 1975, qualsevol adquisició de nacionalitat que no fos per matrimoni comportava automàticament l'atribució del denominat *veïnatge* del Codi civil espanyol amb exclusió dels territorials, cosa que impedia que els estrangers residents a Catalunya que obtenien la nacionalitat es regissin per la llei catalana. Puig Salellas s'interessà molt per aquesta qüestió i la impugnà obertament a les Jornades sobre Dret Aragonès que van tenir lloc a Jaca el 1972, amb la ponència

11. Manuel ALBALADEJO (dir.), *Comentarios al Código Civil y compilaciones forales*, Madrid, Edhersa, tom XXVII, vol. 1, articles 1 a 51 de la Compilació de Catalunya.

12. *La Notaria* (Barcelona, Col·legi de Notaris), núm. 2 (abril-juny 1980), p. 5-22.

13. Josep M. PUIG SALELLAS, «Notes sobre l'eventual reforma de la lligítima», a *Materials de les III Jornades de Dret Català a Tossa*, Barcelona, Càtedra Duran i Bas, 1985, p. 211-224.

«La regionalidad en la adquisición de la nacionalidad»,¹⁴ en la qual va defensar que havia de prevaler la llei del lloc on vivia la persona que obtenia la nacionalitat. La seva posició va triomfar i va passar a l'article 7.2 de l'Estatut d'autonomia de 1979, que, com a llei orgànica estatal, era prevalent al Codi civil.¹⁵

Més enllà de l'interès pel dret com a matèria pràctica d'estudi, cal destacar la implicació de Puig Salellas per a adaptar-lo a la societat del seu temps, cosa que el portà a participar en tot el procés de desenvolupament del dret català des de la Llei 13/1984, que va adaptar la Compilació de 1960 als principis constitucionals, fins a la creació de l'Observatori de Dret Privat, encarregat d'elaborar el Codi civil de Catalunya, l'any 2000.

En el Projecte de la llei de 1984 va ser redactor del document de síntesi que li va servir de base i va fer un cert paper de mediador entre les tesis del Departament de Justícia i les dels partits d'esquerra.¹⁶ Després, participà amb graus d'implicació diversos en l'obra legislativa impulsada pels consellers Bassols, Isaac, Guàrdia i de Gispert, i de manera molt especial en la redacció dels avantprojectes de les que van ser la Llei 9/1987, de 25 de maig, sobre successió intestada; la Llei 8/1990, de 9 d'abril, de modificació de la regulació de la llegítima, i la Llei 8/1993, de 30 de setembre, de modificació de la Compilació en matèria de relacions patrimonials entre els cònjuges.¹⁷

Vaig coincidir amb ell els anys 1990 i 1991 en la comissió que va reelaborar el que havia estat l'Avantprojecte de llei reguladora de la successió per causa de mort a Catalunya i el va convertir en el Codi de successions,¹⁸ de la tasca de la qual vaig acabar sent el ponent. La seva opinió a les reunions de la comissió, sempre raonada i convincent, va ser d'una gran utilitat en tot el procés, i en la fase final de la negociació de les esmenes plantejades en el tràmit parlamentari el recordo discutint-les, en un sopar fred al despatx del conseller Bassols, amb una enorme capacitat de transacció formal que li permetia mantenir amb radicalitat el que era essencial.

14. *Anuario de Derecho Aragonés*, tom XVI (1972-1973), p. 309-318.

15. I d'allà i a l'article 3.2 de la Compilació del Dret Civil de Catalunya, Text refós de 19 de juliol de 1984, a l'article 111-3.3 del Codi civil de Catalunya (Llei 29/2002, de 30 de desembre, Primera Llei del Codi) i a l'article 14.2 de l'Estatut d'autonomia de 2006.

16. Un dels temes de més desacord era el manteniment o no del dot i de les institucions dotals, que el Departament es negava a suprimir per no perdre gruix normatiu.

17. Respectivament, van representar que el cònjuge fos cridat com a hereu intestat en defecte de fills per davant dels pares i germans; que la llegítima perdés la protecció real de l'afecció legitimària, que es reduís el termini de prescripció i que es conservés com a règim matrimonial legal supletori el de la separació de béns, amb la introducció d'un dret de compensació per feina en cas de separació i divorci.

18. Llei 40/1991, de 30 de desembre, o Codi de successions de Catalunya, que, amb 396 articles i 14 disposicions més, és la llei més extensa que ha aprovat el Parlament de Catalunya. Tenia una estructura sistemàtica relativament original.

A la tardor de 1991, quan el Govern de Felipe González va interposar un recurs contra la Llei 7/1991, de 27 d'abril, de filiacions, em va telefonar un matí per demanar-me que al migdia fos al seu despatx. «Dinarem amb el conseller Basols», va dir. Abans de dinar em va explicar, amb poques paraules com sempre, el que pretenia: una mena «d'aixecament civil» en defensa de les competències de la Generalitat que evités cap negociació estrictament política, perquè aquesta, n'estava segur, comportaria renúncies. Al llarg del dinar va obtenir el consentiment i el compromís de col·laboració del conseller per a crear una comissió en defensa del dret civil de Catalunya i per a implicar totes les institucions jurídiques catalanes (col·legis professionals, acadèmia, IEC, universitats) en un *Manifest per la defensa del dret civil de Catalunya* que subratllés quina era la nostra interpretació dels articles 149.8 de la Constitució i 9.2 de l'Estatut i el fonament històric de la competència que defensàvem. Em va encarregar una primera redacció a condició que hi tornés l'endemà amb un text tancat, «no gaire llarg i amb apartats marcats», que va validar amb pocs canvis. Va fer que el conseller i el president el donessin per bo, i va convèncer que el fes seu la Comissió de juristes en defensa del dret civil de Catalunya, presidida per Lluís Figa Faura, llavors president de l'Acadèmia. El 26 de novembre de 1991, a l'acte que va tenir lloc al Col·legi d'Advocats perquè les institucions el signessin amb molta gent i gran ressò mediàtic, ell ho va fer en nom de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, de la qual llavors era vicepresident. El document va ser assumit pels parlamentaris catalans i finalment el Govern espanyol va retirar el recurs quan després de les eleccions del juny de 1993 va quedar en minoria, juntament amb el que s'havia presentat el 1987 contra la Llei de successió intestada.

LA LLENGUA CATALANA I EL DRET LINGÜÍSTIC

Puig Salellas defensà l'ús oficial de la llengua catalana i s'interessà ben aviat per la regulació de l'ús de les llengües en la documentació. Entre els primers treballs ja trobem: «El problema de la lectura a extranjeros. Notas a la Resolución de 8 de octubre de 1965» i «Lectura a extranjeros: el concepto de intérprete oficial del artículo 150 del Reglamento Notarial», publicats el 1966, en els quals defensa una interpretació laxa i oberta del concepte de *intèrpret*, interpretació que s'ha imposat a la pràctica.¹⁹

Com que mai no va ser un teòric fora del món, en aquest camp va ser sobretot un activista discret i eficaç: quan era a Tarragona participà en la creació de la lli-

19. El primer, publicat a *La Notaria*, revista del Col·legi de Notaris (Barcelona) (agost/desembre 1966), p. 27-33. El segon, a la *Revista de Derecho Notarial*, any XII, núm. XLIV, p. 163-178.

breria La Rambla, que facilità la distribució de llibres en català a la ciutat. Després, arribat a Barcelona, donà suport a Òmnium Cultural des dels primers moments²⁰ i, com hem dit, va prendre part en el Segon Congrés Jurídic Català, que, entre altres conclusions, demanava l'ús oficial de la llengua catalana. El 1973 el trobem entre els promotors de la societat Premsa Catalana, SA, editora de l'*Avui*, primer diari en català des de 1939, juntament amb Josep Espar, Jaume Vilalta, Víctor Esquirol, Jordi Maluquer i d'altres, i és secretari del Consell d'Administració de la companyia.²¹ El 1976 participa en el Congrés de Cultura Catalana i el 1985 el trobem entre els organitzadors del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. El 1986 s'integrà en el Consell de Redacció de la *Revista de Catalunya*, representada per Max Canher.

Amb la Generalitat provisional restaurada, va participar en alguns dels treballs de l'elaboració de l'Estatut d'autonomia, en part, per mitjà de la Comissió Jurídica Assessora i, en part, com a personalitat civil que era considerat. A les Jornades sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, organitzades l'any 1980 pels col·legis d'advocats i de notaris i la Universitat de Barcelona, ja hi va tractar les qüestions que plantejava l'ús del català davant l'Administració. Després, va col·laborar en el procés de redacció de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya i, immediatament, participà en la *Revista de Llengua i Dret*, fundada el 1983 per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, llavors dirigida per Josep Enric Rebés i Solé. Puig Salellas s'integrà al Consell de Redacció de la revista, el primer director de la qual va ser Carles Duarte.²² En el primer número ja hi va publicar l'article «La doble oficialitat com a problema jurídic», en el qual analitzava els articles 3 de la Constitució i de l'Estatut i impugnava amb vehemència els plantejaments jurisprudencials del moment que, pretesament emparats en el principi d'igualtat, consideraven contrària a la Constitució qualsevol exigència d'acreditació del coneixement del català per a accedir a la funció pública.²³

20. També tingué una intervenció molt rellevant assumint la redacció d'un canvi d'estatuts d'Òmnium en el moment de les eleccions celebrades el 2002 que van dur a la presidència de l'entitat Jordi Porta.

21. El 1981 també participà en la sortida del setmanari *El món*.

22. La revista ha estat una autèntica eina de país, innovadora en el camp d'especialitat del dret lingüístic, que quan es va fundar ningú no considerava com a tal. Cada any se'n publiquen dos números, en els darrers anys accessibles exclusivament en línia i de manera gratuïta. El darrer número consultat és el 72. Han succeït Carles Duarte a la direcció Antoni Milian i Massana i Eva Pons Parera.

23. Aquesta batalla la va guanyar clarament Puig Salellas. La llavors Audiència de Barcelona i el Tribunal Suprem declaraven contràries al principi d'igualtat establert per l'article 14 de la Constitució totes les convocatòries a places per a proveir llocs de funcionari que exigien coneixement de català per a participar-hi. L'article 34 de la Llei 17/1985, de la funció pública de la Generalitat, que la va establir, fou impugnada pel Govern socialista i la Sentència del Tribunal Constitucional 46/1991, de 28 de febrer, va considerar l'exigència adequada a la Constitució. Un exemple que cal perseverar en els objectius i que revoltar-te contra les decisions judicials no és pròpiament desobediència. L'article 33 de l'Es-

Puig Salellas quedà descontent de la Llei de 1983 i en críticà, de manera constructiva, les mancances pràctiques (com la doble versió del *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* [DOGC], la manca d'establiment de requisit de capacitació lingüística per a la funció pública, la renúncia a regular l'ús del català en els registres públics o la limitació de l'ús del català a les escriptures) i les conceptuals, atès que la Llei no contenia cap referència al principi de llengua pròpia ni aclaria què entenia per *llengua oficial*. I és en aquest context que el 1985 es convocà, amb participació seva, el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, distribuït en set àmbits d'estudi científic, un dels quals va ser el de Llengua i dret, que va coordinar i presidir.²⁴ Jo hi vaig col·laborar com a secretari d'àmbit i vam comptar amb un comitè d'àrea competent i ben disposat.²⁵ Els objectius de fons eren elaborar uns principis generals del dret lingüístic i promoure un corpus doctrinal que permetés fer un seguiment crític de l'evolució de la jurisprudència i de la normativa de l'Estat, de la Generalitat i de la resta de comunitats amb llengua pròpia que fos aplicable a qualsevol territori amb coexistència de més d'una llengua. Es pretenia poder tractar el fet lingüístic amb raonaments jurídics i no estrictament polítics perquè el dret, deia, ajuda els febles.

D'una banda, calia iniciar un estudi aprofundit de la normativa de la Llei de 1983 i de les altres lleis lingüístiques, així com de la jurisprudència que en derivava d'acord amb el mètode crític, propi del dret privat, que analitza els raonaments dels tribunals i els discuteix a la recerca d'interpretacions diferents i de propostes de *lege ferenda*. D'altra banda, calia introduir en el tema un grup d'estudiosos capaços de crear doctrina favorable a la llengua catalana que els tribunals tinguessin a l'abast a l'hora de resoldre els casos que se'ls plantejaven. Sobretot, del que es tractava era de no rendir-se a les decisions jurisprudencials, d'entrada tan i tan negatives per a l'ús de la llengua catalana, ni a les resistències funcionàries. Aquesta va ser la seva manera de fer: no acceptar les interpretacions negatives, elaborar amb serietat interpretacions alternatives favorables i promoure canvis legislatius raonablement emparats pels marcs competencials i materials vigents.

A l'àrea de Llengua i dret també va voler obrir una porta al dret comparat, una matèria en la qual llavors érem molt orfes, i va organitzar un cicle a l'Hotel Majes-

tatut d'autonomia de 2006 constitucionalitza la norma i estén aquest requisit a un seguit de funcionaris de l'Estat, inclosos jutges, notaris i registradors, tot i que aclareix que és l'Estat el que ha d'establir com s'acredita, cosa que no ha fet en deu anys, de manera que ha incomplert la Sentència.

24. Els altres àmbits van ser Plantejament i processos de normalització lingüística, coordinat per Aina Moll; Mitjans de comunicació i noves tecnologies, coordinat per Francesc Vallverdú; Sociologia de la llengua, coordinat per Modest Reixach; Lingüística social, coordinat per Isidor Marí; Ensenyament, coordinat per Joan Martí Castell, i Història de la llengua, coordinat per Antoni Ferrando i Francès.

25. El formaven, a més d'ell, que el presidia, i jo, que n'era secretari, Josep Benet i Morell, Francesc Ferrer i Gironès, Miquel Mayo, Lluís M. de Puig i Oliver, Josep E. Rebés i Solé, Eduard Segarra i Trias, Lluís Segura i Guinard i Marc Vila i Riba.

tic amb professors del Quebec, de Suïssa i de Iugoslàvia,²⁶ que va permetre als congressistes tenir un contacte amb tres realitats semblants a la nostra i constatar que els conceptes que calia elaborar entorn del català havien de ser exportables com a principis universals. A proposta seva, Josep M. Vilaseca Marcet, per mitjà de l'Institut d'Estudis Autònoms, va continuar la tasca promovent estudis del més alt interès.

En acabar el Congrés,²⁷ Puig Salellas va voler que el grup de persones que ens hi havíem trobat mantingués el contacte. Així doncs, dos o tres cops l'any, i durant cinc o sis anys, ens convocava al seu despatx de la Diagonal on opinàvem, discutíem, intercanviàvem informació i ens repartíem treballs²⁸ i articles per fer. Seguïem també les primeres passes del que havia de ser la Carta europea de les llengües regionals i minoritàries, de la tramitació de la qual el diputat Lluís M. de Puig ens posava al corrent, i sobretot, observàvem l'evolució de la normativa i de la jurisprudència.

En aquest grup d'opinió coincidíem els després catedràtics Antoni Mirambell, de dret civil;²⁹ Antoni Font, de dret mercantil; Antoni Milian, de dret administratiu; Oriol Oleart, d'història del dret; Jaume Vernet, de dret constitucional; Joan Ramon Solé, cap de la secció d'ús oficial a Política Lingüística; Carles Duarte, primer director de la revista *Llengua i Dret*, i Lluís Segura, llavors lletrat del Consell Consultiu. També hi venien, de vegades, Josep M. Vilaseca i Marcet, Pere Cuixart, Francesc Ferrer Gironès, Josep E. Rebés i Solé, Josep L. Sagarra Zacarini, Joan Verger Garau, Lluís M. de Puig, Miquel Mayol, Marc Vila o Juli Pallarol. L'experiència va ser positiva per a tothom i, si Puig Salellas buscava cohesionar-hi un grup d'interès, ho va aconseguir perquè tots hem conservat el bon tracte personal, la presència escrita i la coherència doctrinal en matèria de dret lingüístic.

Al Congrés de Llengua, Puig Salellas hi va presentar un treball de caràcter general: «La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol», en el qual, sobre la base

26. Charles-Albert Morand, de la Universitat de Ginebra; Jaques Ivan Morin, de la de Montreal, i Silvo Devetak, director de l'Institut per a les Qüestions Nacionals de Ljubljana.

27. Les ponències es van editar dues vegades. A la col·lecció oficial dels treballs del Congrés (*Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana VI*, àrea 5, *Llengua i dret*, Barcelona - Andorra, 1987) i a la col·lecció d'estudis de l'Institut d'Estudis Autònoms (*Llengua i dret, Treballs de l'àrea 5 del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Barcelona - Andorra, 1986*, Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms, 1987). El llibre es va presentar amb solemnitat al Col·legi d'Advocats de Barcelona en un acte que va presidir el president Pujol.

28. Vam arribar a redactar un avantprojecte de llei per a addicionar un títol preliminar a la Llei de normalització lingüística, amb disposicions generals, i modificar-ne puntualment alguns dels articles.

29. Antoni Mirambell treballà activament en l'anàlisi de la legislació lingüística entre el 1986 i el 2000 i col·laborà estretament amb Josep M. Puig al Consell Social de la Universitat de Barcelona. Ha estat, com a president de la Secció de Dret Patrimonial de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, un dels grans inspiradors de l'obra legislativa plasmada en el Codi civil de Catalunya.

de la Constitució i els estatuts d'autonomia llavors vigents, mirava d'establir els conceptes que per a ell eren bàsics: *llengua pròpia*, *llengua oficial*, *doble oficialitat* i *normalització lingüística*.

A partir d'aquests treballs de 1983 i 1986, que en podríem dir fundacionals, en va escriure fins a disset, els més rellevants dels quals els vam publicar Ester Franquesa i jo mateix l'any 2009 en el llibre *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*.³⁰ Cal destacar altres tres textos: «La doble oficialitat lingüística del Tribunal Constitucional» (desembre de 1986), en el qual, malgrat que les sentències del Tribunal Constitucional de 26 de juny de 1986 van ser en general favorables a les tesis de la Generalitat, critica els apriorismes ideològics d'aquest organisme, les contradiccions entre raonaments i decisions i el desequilibri entre llengües, favorable al castellà, que se'n desprenen; «La situació jurídica de la llengua catalana avui», discurs d'obertura del curs de l'IEC l'octubre de 1989, en el qual propugna una modificació de la Llei de normalització lingüística, i «Els grans conceptes de la doble oficialitat a la Llei 1/1998, de política lingüística», publicat el juliol de 1998, en el qual analitza amb caràcter general la Llei, destaca el notable avenç conceptual que representa respecte de la precedent i en subratlla algunes mancances.

Per resumir, per a Puig Salellas els conceptes fonamentals en matèria de dret lingüístic són:

— *Llengua pròpia*, que comporta que les institucions pròpies la utilitzin normalment. D'aquí en resulta, en contacte amb una altra llengua oficial, una preferència d'usos que no limita ni altera la llibertat individual.

— *Llengua oficial*, que comporta la impossibilitat d'al·legar-ne el desconeixement amb eficàcia jurídica i, per tant, la presumpció que tothom la coneix i l'obligació dels poders públics d'ensenyar-la i dels funcionaris de saber-la.

— *Doble oficialitat*, que se sustenta en la igualtat de les dues (o més) llengües oficials i en la llibertat d'elecció per part de la ciutadania, amb la correlativa disponibilitat lingüística dels poders públics i de les persones i entitats que presten serveis d'atenció al públic així com dels seus servidors.³¹

— *Normalització lingüística*, entesa com a conjunt d'actuacions polítiques exigibles als poders públics per a promoure el reequilibri lingüístic en una situació de desequilibri social, que exigeix mesures polítiques per a remoure els obstacles que mantenen la llengua pròpia com a llengua socialment secundària. Subratllo que la normalització es fonamenta en l'existència d'una llengua territorial, socialment en

30. Ester FRANQUESA i Lluís JOU, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori: Textos de Josep M. Puig Salellas*, Madrid, Barcelona i Buenos Aires, Marcial Pons i Fundació Noguera, 2009, 446 p. (amb pròleg de Joan Josep López Burniol; edició castellana de 2010).

31. Rebutjava categòricament l'ús del terme *cooficialitat*, perquè era ideològicament marginal en pressuposar una oficialitat «natural» o «primigènia» i una d'afegida.

situació secundària, i no té per finalitat la igualtat de les llengües oficials, sinó la reversió d'un procés de marginació de la pròpia.³²

Aquests principis sustenten la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, i podríem dir que han estat constitucionalitzats per l'Estatut de 2006. El pensament jurídic de Puig Salellas forma part, doncs, de l'arquitectura institucional bàsica de Catalunya i, en aquest punt, també de la resta de països de parla catalana. Conceptualment, és perfectament aplicable a altres situacions de contacte de llengües en les quals, per motius diversos, sobre un mateix territori n'hi ha més d'una d'oficial. Per aquest motiu, cal reivindicar el pensament de Puig Salellas com una aportació catalana a la ciència jurídica universal.

Arribats aquí em sento obligat a denunciar la renúncia intel·lectual que representa admetre dòcilment el text i el sentit de la Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, sobre l'Estatut d'autonomia de 2006, la qual afirma la manca de rellevància jurídica de la noció de *llengua pròpia* de manera oposada a la que havia configurat Puig Salellas, la major part de la doctrina especialitzada i l'Estatut. Per al Tribunal, el caràcter de *pròpia* no confereix un plus a l'oficialitat del català ni legitima que, per aquesta condició, hi hagi usos institucionals preponderants. Dit això, el Tribunal Constitucional (TC) no passa a declarar nuls els articles corresponents de l'Estatut, especialment l'article 6. Es desfoga ideològicament, però no arriba a la conclusió que apunta, i deixa la feina de desvirtuar l'Estatut als tribunals de rang inferior.

Em sap greu constatar que els tribunals i alguns dels nostres juristes s'aferren a les disquisicions ideològiques d'aquesta sola Sentència dictada en un moment molt concret, que contradiu sentències anteriors. Em dol que la donin per bona com si no fos possible revertir-ne el sentit en altres de posteriors. M'enutja que admetin que una única sentència, poc coherent i de circumstàncies, converteixi en obsoleta la construcció coherent, lògica i ben travada que va fer Puig Salellas.

32. El més complex dels conceptes és el de la *dobla oficialitat*, perquè sustenta la relació entre les dues o més llengües presents en un territori i, en definitiva, la relació entre les persones que les parlen. Es fonamenta sobre els principis de: *a*) territorialitat: cada llengua és oficial només en el territori que correspon, però ho és indivisiblement a tot el territori; *b*) igualtat: les llengües oficials tenen el mateix rang amb plena autonomia sense que *a priori* es puguin exigir textos dobles; *c*) propietat: la llengua pròpia territorial ha de ser la de la toponímia i la usada per les institucions i administracions pròpies del territori; *d*) lliure elecció: és la ciutadania la que té el dret d'elecció de la llengua oficial sense que mai ni enlloc se li puguin exigir una traducció; *e*) disponibilitat: les administracions i empreses de serveis han d'estar disponibles per a atendre l'elecció lingüística de les persones tant pel que fa a l'atenció directa com pel que fa al procediment administratiu. Tot i això, en relació amb el procediment, la projecció dels principis de llengua pròpia i de normalització sobre la llengua territorial comporta que l'Administració territorial pròpia ha de seguir el procediment en aquesta llengua. El deure dels funcionaris de conèixer les llengües oficials els afecta sigui quina sigui l'Administració que serveixen.

Acabo aquest apartat amb la caracterització de l'obra doctrinal de Puig Salellas que va presentar Antoni Milian a una miscel·lània sobre Puig Salellas el 2011. Segons Milian, «l'obra és flexible, és a dir, s'adapta a cada moment, molt personal, conceptualitzada, és a dir, gens retòrica, útil, perquè sempre és pràctica i pragmàtica i, finalment, creativa, innovadora i militant».³³

LES INSTITUCIONS CATALANES

Puig Salellas tenia un gran sentit institucional. Coneixedor de les mancances endèmiques del país, creia en la seva capacitat de resistència i de recuperació. Per això, tot i ser de vegades una mica esquerp i no aspirar a càrrecs públics perquè se sentia còmode amb la independència que li atorgaven la professió i la posició, no rebutjà participar en les institucions que li permetien aportar-hi capacitació tècnica, lucidesa de raonament i llibertat de paraula.

Puig Salellas va participar al Col·legi de Notaris, la Comissió Jurídica Assessora, el Consell Social de la Llengua Catalana, el Consell Social de la Universitat de Barcelona, l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, l'Acadèmica de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, la Reial Acadèmia de Ciències Econòmiques i Financeres i l'Institut d'Estudis Catalans, i col·laborà amb el tribunal arbitral de la Cambra de Comerç de Barcelona. Des de tots aquests organismes va saber transmetre serietat amb una indissimulada voluntat d'enfortir el país institucionalment.

La primera institució en què va participar va ser el Col·legi de Notaris de Catalunya (llavors de Barcelona), tant a la Junta com al Deganat entre 1975 i 1981, tal com hem vist.

Recuperada provisionalment la Generalitat l'octubre de 1977, el president Taradellas va restablir la Comissió Jurídica Assessora,³⁴ i en va nomenar el president, Ramon Faus i Esteve, i els primers membres, entre els quals hi havia Josep M. Puig Salellas.³⁵ Va continuar formant-ne part, coincidint amb les presidències de Ramon Faus, Josep M. Vilaseca i Josep E. Rebès fins al mes de juny de 2005, això és, vint-i-sis anys. La Comissió Jurídica Assessora és el Consell d'Estat de Catalunya, l'alt òrgan consultiu del Govern en matèria jurídica amb les funcions de dictaminar, amb objectivitat i independència, sobre els projectes normatius i d'altres matèries que la llei indica. Formar part de la Comissió permet, d'una banda, tenir una informació fidedigna i continuada de l'obra normativa del Govern de la Generali-

33. Antoni MILIAN I MASSANA, «Josep M. Puig Salellas, el dret i la llengua: aproximació a un jurista militant», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 79-90.

34. Decret de 17 d'octubre de 1978.

35. Decret de 7 de maig de 1979.

tat, en definitiva, del funcionament de les institucions i, de l'altra, influir-hi tècnicament encara que els dictàmens no siguin vinculants. Tomàs Font afirma que, com a membre de la Comissió:

Puig s'abocà a la tasca de contribuir a la institucionalització del país. Durant [...] anys [...] tingué una actuació intensa i destacada [...]. Formà part i fou president de la secció de lleis de desenvolupament de l'Estatut, fou membre de la secció de dret privat i, especialment, de la Comissió permanent [...]. La seva primera intervenció es produí arran [...] del primer dictamen que aprovava la Comissió, [...] el qual fou sol·licitat pel president Tarradellas sobre el projecte d'Estatut d'autonomia [...]. També intervindria en altres dictàmens rellevants d'aquella època inicial, com ara el relatiu al poder del president de la Generalitat per a convocar els presidents de les diputacions o els referits a l'avantprojecte de llei del que havia de ser l'Estatut interior i a la proposició de llei de normalització lingüística [...] la consulta sobre la interpretació de la sentència del Tribunal constitucional sobre l'anomenada LOAPA, a banda de les múltiples ponències en les matèries de dret privat [...]. Arran de la seva jubilació com a notari, Puig Salellas incrementà la seva dedicació a la Comissió [...]. En els deu darrers anys [...] assistí a més de 300 sessions, fou ponent en quasi bé 380 dictàmens, la majoria dels quals relatiu a projectes de disposicions de caràcter general.³⁶

Com podem observar, Puig Salellas era treballador. Tomàs Font en destaca el rigor jurídic, la capacitat dialèctica, la independència de criteri i la vocació de servei, així com un escrúpol metodològic que el guiava a anar fins al fons de les qüestions plantejades. No és balder de citar aquí que també va col·laborar amb freqüència amb l'Institut d'Estudis Autònoms, impulsat i dirigit pel seu gran amic Josep M. Vilaseca Marcet (1919-1995).

El Decret 28/1991, de 18 de febrer, va constituir el Consell Social de la Llengua Catalana com a òrgan d'assessorament, consulta i implicació social en la política lingüística de la Generalitat per a afavorir la contribució dels seus membres a l'impuls de l'ús social del català. El Consell és un organisme de composició àmplia i diversa, i Puig Salellas en fou membre des del moment de la creació fins a l'any 2005, és a dir, uns catorze anys. Quan l'abril de 2000 es va crear la Comissió permanent, Puig s'hi integrà. El Consell Social elabora propostes, fa declaracions institucionals i és consultat en la presa d'algunes decisions per mitjà de debats del seu plenari amb les persones titulars del Departament de Cultura i de la Direcció de Política Lingüística. Els primers anys d'existència va ser informat, sobretot, de l'elaboració del cone-

36. Tomàs FONT LLOVET, «Josep M. Puig Salellas i la Comissió Jurídica Assessora», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 57-60.

gut com a Pla General de Normalització Lingüística, un conjunt extens de mesures de foment del català que pretenien pal·liar les mancances de la Llei de 1983. A partir de la tardor de 1996, el Consell s'abocà a seguir, periòdicament, l'evolució de la Proposició de llei de política lingüística i a partir de 1999 assumí com a tasca principal, que no pas única, l'elaboració dels dictàmens sobre els informes anuals sobre política lingüística que cada any elabora la Direcció General de Política Lingüística i que, amb el dictamen del Consell, el Govern presenta al Parlament. Puig Salellas participava a les reunions amb la paraula justa. Mai no hi va fer discursos de lluitament, sinó intervencions puntuals sobre aspectes concrets que solien ser acceptats sense discussió.

Pel Decret 13/2000, de 10 de gener, es creà l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, un òrgan adscrit al titular del Departament de Justícia, amb la finalitat d'actuar com un instrument especialitzat de l'acció política del Govern en matèria de dret privat i com un centre de seguiment, estudi, debat i divulgació d'aquest dret. Organitzat pel Decret 190/2000, de 29 de maig,³⁷ va representar un canvi en la manera d'elaborar els avantprojectes de lleis civils. Des de 1987 fins llavors, s'havien encarregat a comissions reduïdes, integrades normalment per un professor, un notari i un advocat, que preparaven els textos que després el Departament de Justícia compartia amb els representants de les institucions jurídiques i amb altres juristes per saber-ne l'opinió abans de convertir-los en projectes de llei. L'any 2000, un cop aprovats el Codi de successions (1991) i el Codi de família (1998), va semblar oportú institucionalitzar el sistema per tal d'avançar de manera més sistemàtica i continuada en l'elaboració d'un Codi civil per mitjà de l'Observatori que promogués un doble consens: tècnic en l'elaboració de les normes i institucional en els òrgans de govern. Puig Salellas, que com hem tingut ocasió de destacar havia participat en diverses de les comissions redactores d'avantprojectes de llei, va formar part de l'Observatori entre l'any 2000 i el 2005, primer com a president de la Secció de Família i després com a president de la Secció d'Harmonització.

Però la institució en què Puig Salellas va tenir més visibilitat i implicació pública va ser el Consell Social de la Universitat de Barcelona, del qual fou el primer president. Els consells socials neixen amb la Llei orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària, transposada a Catalunya en la Llei 26/1984, de 19 de desembre, de coordinació universitària i de creació dels consells socials.³⁸ El Consell Social supleix els antics controls estatals sobre les universitats i es confi-

37. Reorganitzat diverses vegades, entre d'altres, pel Decret 266/2004, de 27 d'abril, de regulació dels òrgans de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya i 395/2011, de setembre, de la Comissió de Codificació de Catalunya i de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya.

38. La Llei va ser reformada després per la Llei 16/1998, de 28 de desembre, i actualment es regeix per la Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya.

gura com l'òrgan mitjançant el qual la societat participa en la universitat amb funcions de programació i gestió de l'activitat, com la definició del planejament estratègic, la implantació o la supressió d'ensenyaments i dels centres docents i dels instituts de recerca; funcions econòmiques, pressupostàries i patrimonials, com l'aprovació del pressupost i de la seva liquidació, de les operacions d'endeutament i dels preus dels ensenyaments o l'adopció dels acords d'adquisició, disposició i gravamen dels béns patrimonials, entre d'altres. Josep M. Puig Salellas va ser designat president del Consell Social de la Universitat de Barcelona (UB) la tardor de 1986, quan la UB encara tenia les extensions de Girona i de Tarragona. Va ocupar el càrrec fins a l'any 1999 i va coincidir amb els rectors Josep M. Bricall, que ho va ser entre 1986 i 1994, i Antoni Caparrós, amb qui va coincidir fins a 1999. Tretze anys en què la Universitat va fer un gran creixement amb ampliació i trasllats de facultats i una determinada contracció territorial, amb la creació de les universitats de Girona i Rovira i Virgili.

Recórrer als records de Bricall ens pot ajudar a valorar la tasca de Puig Salellas a la Universitat de Barcelona. Diu Bricall:

Quan vaig prendre possessió del càrrec de rector, el tracte va esdevenir diari. Em penso que mai ni ell ni jo vàrem tenir cap mena de malentès ni de discrepància [...]. La seva tasca [...] es desplega més enllà del que per llei estava obligat [...]. El Consell Social [...] estava format per gent diversa, en gran part externa [i] [...] es flairava una certa desconfiança sobre el funcionament [...] de la universitat. Puig Salellas hi havia d'imposar seny i serenor. El fet de ser una persona respectada i sabedora dels dossiers que prèviament discutia en comissions *ad hoc* feia que els seus criteris s'imposessin sense dificultats [...]. Puig Salellas va aconseguir superar dificultats i convertir el Consell Social en una institució apreciable i útil.³⁹

Segons Bricall, el seu paper va ser de gran importància en el procés de canvi de la Universitat: «Va actuar com a únic intèrpret d'una societat civil que no sabia que ho era i com a intermediari i valedor davant de l'Administració cançonera de la Generalitat». Bricall subratlla que Puig Salellas també va ser un valedor de la Fundació Bosch Gimpera i reporta una anècdota i un judici que em semblen oportuns de destacar. L'anècdota denota que Puig Salellas no era sectari i és aquesta: «Al cap de poc de començar com a rector em va comentar: Aquests dies he trobat gent que em pregunta com és que m'entenc amb tu tan bé. Em vaig posar a riure i li vaig respondre que precisament feia poc també m'ho havien pre-

39. Josep M. BRICALL, «Josep M. Puig Salellas, president del Consell Social de la Universitat de Barcelona», a *Jospe M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 91-96.

guntat a mi». Puig Salellas havia explicat l'anècdota ell mateix i em consta que valorava molt Bricall. El judici és el següent: «Per a ell, el dret fonamentava la civilitat i protegia de la barbàrie i l'arbitrarietat».

Per tot això no és estrany que la Universitat de Barcelona concedís a Puig Salellas la Medalla d'Or quan va deixar el Consell Social, l'octubre de 1999, i que, un cop mort, li dedicués una de les sales de l'Edifici Històric.

LES ACADEMIES

Per finalitzar aquest apartat sobre el sentit institucional em referiré al pas de Puig Salellas per tres acadèmies catalanes: la de Jurisprudència i Legislació; la de Ciències Econòmiques i Financeres, i l'Institut d'Estudis Catalans.

Per a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació fou elegit el 13 de desembre de 1978 quan n'era president Casals Colldecarera, i va llegir el discurs d'ingrés el 25 de gener de 1981, discurs al qual donà resposta Raimon Noguera. Al seu torn, contestà els discursos d'ingrés de Víctor Reina (1991) i de Joan Josep López Burniol (1999) i va assumir la necrològica de Lluís Figa Faura (1996). Quan Puig Salellas va morir, Robert Follia li dedicà la lloança pòstuma reglamentària i en destacà la participació en les comissions formades a l'Acadèmia per a dictaminar els projectes de llei sobre adequació de la Compilació a la Constitució, de successió intestada, de les reserves, de reforma de les lligítimes, de la primera proposta de Codi de família el 1994, de donacions i testaments de persones ingressades en centres geriàtrics i sobre la conveniència i el contingut d'un possible Codi patrimonial. També elaborà informes sobre la Llei orgànica d'harmonització del procés autonòmic (LOAPA) i la modificació del Reglament hipotecari de 1982, mitja dotzena de comunicacions sobre societats anònimes, dret lingüístic i fundacions i un discurs d'obertura del curs acadèmic 1992-1993 sobre «El dret a l'autodeterminació i els darrers esdeveniments europeus»,⁴⁰ al qual faré al·lusió més endavant. D'altra banda, Puig Salellas va ser secretari de l'Acadèmia entre el gener de 1984 i el de 1988 i censor entre el febrer de 1992 i l'abril de 1997. Va ser acadèmic més de vint-i-vuit anys i sempre va conservar l'hàbit d'assistir a les reunions i d'intervenir puntualment en els debats.⁴¹

Ingressà a l'Acadèmia de Ciències Econòmiques i Financeres el 1983 quan n'era president Ricard Piqué. El fet reflecteix l'obertura dels camps de la seva

40. Llegit el 15 de desembre de 1992.

41. Vegeu Robert FOLLIA CAMPS, «Josep M. Puig Salellas, *in memoriam*», *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona), número 1-2008 (2008), p. 139-151; Robert FOLLIA CAMPS, «Josep M. Puig Salellas. Vida i obra», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 11-30; Josep D. GUÀRDIA CANELA, «Josep M. Puig Salellas, acadèmic», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 61-66.

curiositat intel·lectual i la importància que donava a les qüestions financeres en tota mena d'institucions, començant per la familiar. També constata el respecte que s'havia anat guanyant en el món empresarial català. Hi va llegir el discurs d'ingrés «L'àmbit de representació de l'òrgan d'administració de la societat anònima», una matèria que l'ocupà en diverses ocasions i que darrerament ha estat de gran actualitat en relació amb l'establiment de les pràctiques de bon govern de les societats de capital.⁴² En un àmbit d'interès semblant, institucional però no acadèmic, cal fer referència a la col·laboració de Puig Salellas amb la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, iniciada arran de l'aprovació per l'Estat de la Llei 3/1993, de 22 de març, com a llei bàsica de les cambres oficials, llei que va ser impugnada per la Generalitat perquè la seva competència en la matèria era exclusiva i no calia que estigués sotmesa a bases estatals. Puig Salellas va elaborar dictàmens en els quals va procurar aclarir-ne la naturalesa jurídica. Un cop establert pel TC que l'Estat podia dictar una llei bàsica en la matèria, el dictamen de Puig Salellas, i intueixo que també el seu consell, va servir com a punt de partida de la Llei catalana 14/2002, de 27 de juny, de les cambres oficials d'indústria, de comerç i de navegació de Catalunya i del Consell General de les Cambres.⁴³ La col·laboració iniciada amb la Cambra va tenir continuïtat amb la participació en el Tribunal arbitral conegut per *Consell de vint del Consolat de Mar*, al qual Puig Salellas va aportar models de contractes i de procediments de mediació i d'arbitratge.⁴⁴

Pel que fa a l'IEC, Puig Salellas fou elegit com a membre numerari, en successió de Ramon Faus, el 29 de gener de 1988, en la presidència d'Emili Giralt, i s'integrà a la Secció de Filosofia i Ciències Socials de la qual fou secretari els anys 1989 i 1990, vicepresident entre 1990 i 1992 i president entre 1992 i 1994. Puig Salellas va creure en l'IEC i es va implicar en la seva vida corporativa. S'hi va estrenar amb el discurs inaugural del curs 1989/1990, que versà sobre «La situació jurídica de la llengua catalana, avui», amb el qual posicionà l'IEC a favor de la reforma de la Llei de normalització lingüística de 1983. Hi va presentar un bon nombre de treballs que el web de l'IEC fa de fàcil accés: comunicacions a la Secció sobre la situació jurídica de la llengua catalana, la societat urbana i el règim de béns del matrimoni, la supressió de les línies de català a EGB del País Valencià, el catalanisme i el nacio-

42. Vegeu el web www.racef.es/es/discursos, en què es poden consultar els discursos d'ingrés, ponències i comunicacions dels acadèmics (consulta: 13 abril 2020).

43. El preàmbul de la Llei sembla inspirat per Puig Salellas quan diu, ja en el primer paràgraf: «Les corporacions de comerciants, industrials i naviliers tenen una llarga tradició a Catalunya. Remuntant-se en la història, les cambres oficials de comerç, indústria i navegació actuals són hereves d'aquelles entitats que van bastir la Llotja de Mar, el Consolat de Mar i la Junta de Comerç. En tots els casos aquestes entitats han format part de la realitat institucional de Catalunya en el doble vessant representatiu de les activitats econòmiques i de col·laboració amb l'Administració».

44. Vegeu Miquel VALLS MASEDA, «El cònsol Josep M. Puig Salellas», a *Josep M. Puig Salellas: En homenatge*, p. 67-69.

nalisme en el segle XXI, el dret a l'autodeterminació i els darrers esdeveniments europeus, el Nou Estatut i el reconeixement dels drets històrics, i una comunicació amb ocasió del centenari de la nacionalitat catalana. Llegí els comiats de Raimon Noguera de Guzman, Josep M. Vilaseca i Marcet i Lluís Figa Faura, tres amics molt estimats amb qui sempre va col·laborar en els àmbits més diversos.

Podríem convenir que si en els primers anys s'implicà en el funcionament de la casa, en els darrers, aportà a l'IEC, de manera més o menys ordenada, l'evolució del seu pensament jurídic i polític formulat, sobretot, a partir dels esdeveniments europeus que posaren fi a la Unió Soviètica i Iugoslàvia. Vegem-ho.

CAP A L'AUTODETERMINACIÓ PER LA VIA D'UN NOU ESTATUT

Recordem que el juny de 1991 es produí la declaració d'independència d'Eslovènia reconeguda de manera gairebé immediata per Alemanya i alguns dels països de la Unió Europea després de l'acord de Brioni, tot en un clima de canvi accelerat a Europa esdevingut després de la caiguda del mur de Berlín. Puig Salellas, que era un independentista teòric, s'interessà pels canvis.

Feia temps que s'havia convertit en columnista més o menys habitual del diari *Avui*, com també ho va ser de *La Vanguardia*. Solia escriure sobre temes de política catalana i sovint sobre l'autonomia i l'autogovern, en la línia de propugnar una unitat més gran del catalanisme i una interpretació oberta i no claudicant de la Constitució i de l'Estatut. Això li va donar una certa notorietat també entre el gran públic. A partir de 1986 coincidia amb Max Cahner no tant a l'*Avui*, sinó al Patronat de la Fundació i al Consell Editorial de la *Revista de Catalunya*, que havia reprès la publicació l'octubre de 1986,⁴⁵ dels quals va formar part. D'altra banda, el febrer de 1987 Puig Salellas participà al seminari *Nacionalisme català a la fi del segle XX* que es feu a Vic i hi presentà una comunicació en què va exposar les nombroses possibilitats legals que la Constitució i l'Estatut donaven a Catalunya i que la tasca del Govern central havia anat retallant aprofitant una interpretació estatalista de la Constitució que anava fent el TC. Això obligava, a parer seu, a renegociar la situació de manera coratjosa.⁴⁶

En aquest context, el 15 de desembre de 1992 va pronunciar el discurs d'obertura de curs de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya «El dret a l'autodeterminació i els darrers esdeveniments europeus», discurs que, actualit-

45. El Patronat de la Fundació estava integrat per Max Cahner, Joan Guitart, Josep M. Puig Salellas, Martí de Riquer, Miquel Taradell i Albert Manent.

46. Les ponències foren publicades a *El nacionalisme català a la fi del segle XX*, Vic, Eumo, 1987. De les jornades, que van tenir una certa continuïtat, en va sorgir col·lateralment la Fundació ACTA, la carta fundacional de la qual va autoritzar Puig Salellas.

zat, presentà com a comunicació a la sessió de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC el 29 d'octubre de 1993.⁴⁷ En aquest treball sobre l'autodeterminació, Puig Salellas mira de definir-ne el concepte, com a dret genèric que reconeix al poble la facultat d'ordenar la seva convivència interna i externa i, per tant, en l'ordre interior, l'organització de la comunitat i, en l'exterior, la relació amb altres comunitats. Després, delimita el subjecte, i distingeix entre pobles i minories ètniques i defensa que en cap cas queda limitat a les situacions de descolonització, mira de fixar-ne el contingut i, com a qüestió més complicada, la manera com s'ha d'exercir o es pot exercir. En aquest darrer punt subratlla que poquíssimes constitucions reconeixen el dret a separar-se, però supera l'escull sobre la base de la democràcia aprofundida i el dret internacional. No cal dir que el fet que Puig Salellas es comprometés amb l'autodeterminació, amb el prestigi que havia anat adquirint i amb la relació que hom li pressuposava amb la presidència de la Generalitat, va tenir una rellevància especial.

De mica en mica elabora una proposta de nou autogovern de Catalunya construït sobre la base dels drets històrics per garantir a la Generalitat uns àmbits de competències exclusives plenes, no sotmeses a normativa bàsica estatal, sobretot en temes d'identitat i llengua, així com un finançament adequat, i que aclarís tècnicament el cafarnaüm de competències exclusives, compartides i d'execució generat per la doctrina constitucional favorable a les lleis de bases. Fa la proposta partint d'una anàlisi detallada de les eines emprades pel Govern espanyol per a desvirtuar les competències que l'Estatut de 1979 atorgava a la Generalitat si s'interpretava de bona fe; d'una crítica dels arguments del TC (per a ell una autèntica bèstia negra) per a donar per bona la interpretació governamental i de l'estudi dels fluxos fiscals entre el que Catalunya aportava a l'Estat i el que li retornava. Aquesta és la tesi que estructura el seu llibre de pensament polític, *Catalunya, la penúltima cruïlla*, publicat la primavera de 2003.⁴⁸ El llibre s'ha de situar en el context de l'aparició dels nous estats europeus i del conjunt de propostes impulsades pels grups polítics catalans, amb el lideratge del Govern de Catalunya, per a modificar l'Estatut de 1979 i també amb el conegut com a *Pla Ibarretxe* a Euskadi. Era el que llavors es coneixia com l'*aprofundiment de l'autonomia*. Puig Salellas parteix de la base que el nacionalisme d'afirmació no pot ser considerat un moviment anacrònic superat, sinó una manifestació d'aprofundiment democràtic que comporta, a més del reconeixement dels drets individuals, el dels drets col·lectius. Igualment, parteix de la base que l'autonomia de Catalunya en el canvi de segle no és suficient per a garantir el manteniment de la pròpia personalitat ni el progrés sostingut del país. El llibre es construeix amb una visió de la història política, lin-

47. Després portarà el treball a un dels capítols del seu llibre *Catalunya, la penúltima cruïlla*.

48. Josep M. PUIG SALELLAS, *Catalunya, la penúltima cruïlla*.

güística, jurídica i institucional, amb un apartat específic sobre el pactisme medieval i habsbúrguic; una descripció de la Catalunya dels anys vuitanta, unes consideracions sobre el pacte autonòmic de 1979, la jurisprudència del TC, l'espoli fiscal i la ineludible necessitat d'obtenir més autogovern, sigui per la via de l'autodeterminació, sigui per la via de propostes alternatives com la sobirania compartida o el federalisme asimètric de tipus confederal que haurien de permetre una certa relació bilateral amb l'Estat. Puig Salellas entén, també, que és del tot imprescindible un gran acord entre el món sobiranista i el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i que només amb aquest acord sostingut en el temps de manera continuada i transversal és possible avançar cap a més autogovern, per al qual, reitero, no posa cap límit.

El llibre constitueix un instrument de suport intel·lectual als treballs de la Comissió d'estudi per a l'aprofundiment de l'autogovern (2001-2002) que finalment fou aprovat pel Ple del Parlament el 17 de desembre de 2002,⁴⁹ que va servir de base al projecte d'Estatut d'autonomia aprovat al Parlament l'any 2005 i progressivament afeblit en el pas per les Corts espanyoles el 2006 i pel TC el 2010. Josep M. Puig Salellas, que ja s'acostava als vuitanta anys però mantenia intacte l'interès per la cosa pública, va seguir pas a pas la tramitació de l'Estatut i alguns dels seus darrers treballs van ser: l'*Informe de l'Institut d'Estudis Catalans al Parlament de Catalunya sobre la reforma de l'Estatut*, aprovat pel Consell de Govern de l'IEC el 3 de maig de 2004, i la comunicació «El Nou Estatut: el reconeixement dels drets històrics», presentada a la Secció de Filosofia i Ciències Socials el 8 de maig de 2006. Puig Salellas confiava en l'Estatut, si més no en l'Estatut que va aprovar el Parlament de Catalunya. M'agrada de reportar aquí un comentari escèptic de Josep M. Bricall a la miscel·lània de Puig Salellas: «Tan mesurat que era sobre l'abast del dret, tenia unes expectatives que em sorprenien sobre la virtualitat dels textos legals, per exemple el darrer Estatut, en el qual creia plenament». Però tot això ja és una altra història. Una història que podem cloure amb una citació del final del llibre:

[...] estem a l'última cruïlla [...]? Diríem que, com sempre, en la penúltima. I és que ara i històricament, el gran drama existencial d'aquest país ha estat i és la insuficiència del seu poder polític i, a partir de mitjan segle XIX, l'entrada progressiva en una demografia decadent. Una gàbia, aquella insuficiència, de la qual no hem trobat encara la manera de sortir-ne.

49. Antoni BAYONA ROCAMORA (dir.), *Informe sobre la reforma de l'Estatut*, Barcelona, Institut d'Estudis Autonòmics, 2003, 204 p. (elaborat per la comissió acadèmica integrada per Enoch Albertí, Enric Argullol, Joaquim Ferret i Carles Vivers i el grup de treball integrat per Antoni Bayona [coordinador], Xavier Bernadí i Laura Diez).

Puig Salellas va morir el dia 26 de maig de 2007, la vigília d'unes eleccions municipals. Havia rebut la Creu de Sant Jordi el 1983 i la Medalla d'Or de la Universitat de Barcelona el 1999. A títol pòstum, la Universitat li ha dedicat una sala a l'Edifici Històric i l'Ajuntament de Girona, una plaça. El Col·legi de Notaris va celebrar una sessió d'homenatge i ha instituït un premi que porta el seu nom i s'atorga cada any a un jurista català per reconèixer-li la trajectòria. Les acadèmies de Jurisprudència i Legislació, de Ciències Econòmiques i Financeres, la Comissió Jurídica Assessora, l'IEC i la Societat Catalana d'Estudis Jurídics li dedicaren sessions d'homenatge i de comiat i aquesta darrera publicà, el 2011, una miscel·lània en homenatge seu. La Fundació Noguera contribuï a difondre'n l'obra subvenint l'edició d'una selecció d'articles sobre llengua pròpia i doble oficialitat publicats en català i en castellà. Com diu López Burniol al pròleg d'aquest llibre,⁵⁰ «Puig Salellas va escriure més que va parlar, i va fer més del que va escriure. Un cas singular».

50. Ester FRANQUESA i Lluís JOU, *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*, p. 10.

**LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA
BIOGRAFIA PUBLICADA A LA COLLECCIÓ «SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES»**

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BARRERA I COSTA, Heribert	(1917-2011)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi	(1924-2016)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASAS I SICART, Creu	(1913-2007)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Lluís	(1922-1992)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CASTELLS I GUARDIOLA, Josep	(1925-2018)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
COROMINES I VIGNEAUX, Joan	(1905-1997)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
EGOZCUE I CUIXART, Josep	(1940-2006)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís	(1867-1957)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTBOTÉ I MUSSOLAS, Josep Maria	(1921-1989)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
FREIXA I PEDRALS, Enric	(1911-2002)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)

GALÍ I COLL, Alexandre	(1886-1969)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LLUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRALLES I SOLÀ, Carles	(1944-2015)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
MOLL I MARQUÈS, Aina	(1930-2019)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
NOGUERA DE GUZMAN, Raimon	(1897-1990)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PARÉS I FARRÀS, Ramon	(1927-2018)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAVALCH, Josep	(1867-1956)
PUIG SALELLAS, Josep M.	(1924-2007)
RIBAS I PIERA, Manuel	(1925-2013)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
ROSELLÓ I MOLINARI, Xavier	(1948-2016)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I PUIG, Eva	(1942-2018)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLANS I HUGUET, Joan Antoni	(1941-2019)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIADÚ I FONT, Joan	(1921-2010)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)

VALLVERDÚ CANES, Francesc	(1935-2014)
VERDAGUER I JUANOLA, Pere	(1929-2017)
VERNET I GINÉS, Joan	(1923-2011)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] *M. Àngels Anglada i d'Abadal. Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Húnter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA i RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep Enric LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS i SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)

- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)
- [38] Carles MIRALLES, «*Un xic exòtic i desorientat*». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005)
- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar. Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch. Semblança biogràfica* (2006)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal. Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana. Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor. Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol. Semblança biogràfica* (2008)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila. Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot. Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas. Sessió en memòria* (2010)
- 53 *Rafael Caria. Sessió en memòria* (2010)
- 54 *Joan Bastardas. Sessió en memòria* (2011)
- 55 *Josep M. de Casacuberta i Roger. Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT, *Frederic Clascar i Sanou. Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, *Pere Coromines. Semblança biogràfica* (2013)
- 58 *Antoni Prevosti i Pelegrín. Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, *Joan Fuster. Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, *Josep de C. Serra i Ràfols. Semblança biogràfica* (2013)
- 61 *Oriol Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2014)
- 62 *Enric Lluch i Martín. Semblança biogràfica* (2014)
- 63 *Ramon Jardí i Borràs. Semblança biogràfica* (2015)
- 64 *Modest Prats i Domingo. Sessió en memòria* (2016)
- 65 *Antoni M. Badia i Margarit. Sessió en memòria* (2016)
- 66 *Francesc Vallverdú Canes. Sessió en memòria* (2016)
- 67 *Carles Miralles i Solà. Sessió en memòria* (2017)
- 68 *Jordi Carbonell i de Ballester. Sessió en memòria* (2019)
- 69 Dolors BRAMON, *Joan Vernet i Ginés. Semblança biogràfica* (2019)
- 70 *Pere Verdaguer. Sessió en memòria* (2019)
- 71 Pere SANTANACH, *Josep Maria Fontboté i Mussolas. Semblança biogràfica* (2019)
- 72 August BOVER, *Josep Roca-Pons. Semblança biogràfica* (2019)
- 73 Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO, *Alexandre Galí i Coll. Semblança biogràfica* (2019)
- 74 Miquel VILARDELL, *Josep Egozcue i Cuixart. Semblança biogràfica* (2019)
- 75 Joan Antoni SOLANS, *Manuel Ribas i Piera. Semblança biogràfica* (2020)
- 76 Jordi CASASSAS, *Lluís Casassas i Simó. Semblança biogràfica* (2020)
- 77 Jaume TERRADAS, *Creu Casas i Sicart. Semblança biogràfica* (2020)
- 78 *Ramon Parés i Farràs. Sessió en memòria* (2020)
- 79 *Joan Triadú i Font. Sessió en memòria* (2020)
- 80 Isidor MARÍ, *Aina Moll i Marquès. Semblança biogràfica* (2020)

- 81 *Eva Serra i Puig. Sessió en memòria (2020)*
- 82 Àngel MESSEGUER, *Josep Castells i Guardiola. Semblança biogràfica (2020)*
- 83 Joaquim AGULLÓ, *Xavier Roselló i Molinari. Semblança biogràfica (2020)*
- 84 Joaquim RAFEL, *Lluís Faraudo de Saint-Germain. Semblança biogràfica (2020)*
- 85 *Solans i el seu temps. Sessió en memòria (2020)*
- 86 Salvador ALEGRET, *Heribert Barrera i Costa. Semblança biogràfica (2020)*
- 87 Lluís JOU, *Raimon Noguera de Guzman. Semblança biogràfica (2020)*
- 88 Antoni ROCA, *Enric Freixa i Pedrals. Semblança biogràfica (2020)*
- 89 Joan MARTÍ, *Joan Coromines i Vigneaux. Semblança biogràfica (2020)*
- 90 Lluís JOU, *Josep M. Puig Salellas, en la cruïlla del país. Semblança biogràfica (2020)*

